

РЕЗЮМЕТА НА НАУЧНИ ТРУДОВЕ

ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРС ЗА ЗАЕМАНЕ НА АКАДЕМИЧНА ДЛЪЖНОСТ „ДОЦЕНТ”

по професионално направление 1.2. Педагогика
(Методика на обучението по български език и литература в началните класове –
творчеството в литературното обучение), обявен в "Държавен вестник", бр. 101
от 20.12.2022 г. от Югозападен университет „Неофит Рилски”
за нуждите на катедра „Предучилищна и начална училищна педагогика”
към Факултета по педагогика

Благоевград

2023 г.

РЕЗЮМЕТА

на публикациите на гл. ас. д-р Ива Андонова Стаменова
участник в конкурс за академичната длъжност „Доцент” по професионално направление

1.2. Педагогика

(Методика на обучението по български език и литература в началните класове –
творчеството в литературното обучение)

Представени са 30 публикации, посветени на проблемите на обучението по български език и литература в началните класове, функционалната грамотност, комуникативноречевите умения и развитието на творческите заложби на учениците в началния етап на основната образователна степен. Към трудовете са описани автореферат на основата на защитен дисертационен труд и две монографии, от които едната е структурирана на базата на дисертацията. Втората монография е посочена като основен хабилизационен труд. Монографиите и публикациите са представени в отделни секции.

I. МОНОГРАФИИ

- 1. Стаменова, И. (2018). Развитие на четивната грамотност на учениците чрез проектна учебна дейност. София, „Образование и Познание“, ISBN 978-619-7515-00-8, 204 стр.**

Монографичният труд насочва вниманието на читателя към проследяването на причините за ниските равнища на грамотност при учениците в начална училищна възраст в България и по света. Тревожните данни за незадоволителните резултати на възпитаниците ни от ежегодно провежданото Национално външно оценяване и крайните позиции, които заема страната ни в европейската листа от извършваните международни изследвания показват, че този проблем е поставен на вниманието на цялата европейска общност. В проведеното от *PISA (Programme for International Student Assessment – Програма за международно оценяване на учениците на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие)* изследване участват всички страни членки на Европейския

съюз. В него България се нарежда на едно от предпоследните места в европейската класация.

Темата за четивната грамотност, която е елемент на функционалната грамотност, е актуална с търсенето на алтернативни пътища за преодоляването на проблема, отнасящ се до ниските резултати на учениците, установени както от едната международна система за оценяване *PISA*, така и от другата *PIRLS (Progress in International Reading Literacy – Международно сравнително изследване на грамотността – Разбиране при четене)*. Четивната грамотност е първоосновата, върху която се усвояват и надграждат знания по останалите два вида грамотност – математическа и природонаучна, но и по всички учебни предмети, изучавани в началния етап на основната образователна степен.

В изследванията си *PISA* набляга върху подготовката на учениците да се справят успешно с реални житейски ситуации, при които е необходимо умелото съчетание на знания и компетентности. Изследване от подобно естество ни представя нов почерк на обучението, насочено към готовността на учениците за решаването на своеобразие от проблеми, които са част от личния, социалния и гражданския живот.

В контекста на споменатото следва да се посочи, че формирането на личността на ученика започва с овладяването на грамотността и с обособяването на уменията за четене с разбиране. Затова фундаменталният учебен предмет в началното училище е Български език и литература. Следователно личностното и интелектуално развитие на ученика започва с четенето. Чрез общуването с произведенията на словесното изкуство учениците получават знания за всичко, което ги заобикаля – за природата, за човека, за обществото. Художественото произведение активизира въображението и обогатява емоционалния детски опит.

Формирането на четивната грамотност е продължителен за човека процес, който поставя основите си най-напред чрез общуването в училище, след това посредством обучението, провеждано извън него, чрез общуването в семейството и приятелското обкръжение, за да се стигне накрая до общуването, реализирано в професионалната сфера. Четенето развива въображението и творческата активност при малкия ученик. В началното училище въображението при детската личност се отключва с помощта на нагледната опора в уроците по четене, както и чрез активното четене на художествени произведения. Четейки, ученикът не само усъвършенства четивната си техника, но и разширява представите на читателския си кръгзор.

Актуалността и значимостта на проблема за развитието на четивната грамотност на учениците в IV клас (като елемент на функционалната грамотност) в условията на

проектна учебна дейност, позволи очертаването на следните параметри на изследователска дейност:

Целта на изследването е: Разкриване на възможностите за развитие на четивната грамотност на 10-11-годишните ученици в условията на проектна учебна дейност чрез приложението на авторски модел на проектнобазирано обучение по четене.

Реализирането на поставената цел е свързано с решаването на следните научно-изследователски задачи:

1. Проследяване в теоретичен и практически аспект на четивната грамотност на учениците в IV клас и разкриване развиващия потенциал на метода на проектите в условията на съвременната дидактическа система.
2. Създаване и апробиране в условията на педагогическия експеримент на авторски дидактически модел за развитие на четивната грамотност на 10-11-годишните ученици.
3. Изграждане на система от критерии и показатели за диагностика и оценка на четивната грамотност на учениците в начална училищна възраст.

Използваните методи за изследване на четивната грамотност на учениците в началния етап на основната образователна степен са:

1. Теоретично проучване;
2. Моделиране;
3. Педагогически експеримент;
4. Анкетиране;
5. Тестиране;
6. Наблюдение;
7. Проучване на продукти от дейността на учениците;
8. Математико-статистически методи за обработка и анализ на резултатите от експерименталната работа.

Монографичното изследване има следните приносни моменти:

1. Направено е задълбочено теоретично проучване на проблема за функционалната грамотност на учениците, като е разкрита историческата динамика в разбирането на феномена грамотност. Проблемът е разработен многоаспектно – в контекста на идеята за учене през целия живот, през призмата на водещите подходи в съвременното обучение, в дискурса на интердисциплинарността и педагогиката на прагматизма.

2. Теоретико-приложен принос на изследването е аргументирането и практико-приложната конкретизация на идеята за формиране и развитие на четивната грамотност на учениците в началните класове чрез проектна учебна дейност.
3. Разработен и апробиран е иновативен дидактически модел за развитие на четивната грамотност на 10-11-годишните ученици, основан на проектнобазираното обучение по четене в четвърти клас.

Монографията е разработена на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, под научното ръководство на доц. д-р Красимира Марулевска.

2. Стаменова, И. (2021). Стимулиране творческата дейност на учениците в IV клас посредством работата върху художествени произведения. Благоевград, УИ „Неофит Рилски“, ISBN 978-954-00-0295-8, 150 стр.

Монографичният труд е посветен, от една страна, на проблема за четенето с разбиране и влиянието му върху интелектуалното, личностното и творческото развитие на ученика в началния етап на основната образователна степен. Четенето с разбиране е предпоставка за успешното разрешаване на възникналите в процеса на обучение проблеми с учебна насоченост. Ако ученикът не съумее да вникне достатъчно добре в съдържанието на даден текст, няма да бъде в състояние да отговори на поставените след него въпроси, част от които изискват и лично мнение, придружено с доказателства от текста.

Затова в Националната стратегия за учене през целия живот (НСУЦЖ) е поставен акцент върху интелектуалното формиране на личността. Фразата „учене през целия живот“ означава всяка дейност за учене, предприемана от човека през целия му съзнателен живот с оглед надграждане на знанията, уменията и компетентностите (Теесен, 2001). Следователно в обсега на стратегията е поставен стремежът към подобряване качеството на образование с цел придобиване у подрастващото поколение на ключови за тях компетентности.

От друга страна, след овладяване качествата на четенето: съзнателност, правилност, скорост (бързина, темп на четене) и изразителност, при учащите се настъпва моментът, в който придобитите знания и умения следва да намерят приложение в реализирането на творческа дейност чрез обучението по литература от страна на начинаещите творци. Началото на творческите инициативи при учениците се поставя с

работата върху художествени произведения. Предпочитани за изучаване от тях и стимулиращи творческите им прояви са предимно приказките. Литературните произведения способстват за развитието на въображението и колкото повече детето чете, толкова по-лесно му е след това да изпълни поставената от учителя задача с творческа насоченост, или пък самостоятелно да напише авторски текст – приказка по подобие на друга, да промени края на приказката, да размени ролите между главните герои, да добави допълнителен персонаж към сюжета на художественото произведение, който ще допринесе за положителната развръзка на случката и др. под.

Поради тази причина, актуалността на проблема, свързан с влиянието на четенето с разбиране върху стимулиране развитието на творческите умения при учениците в IV клас посредством изучаването на произведения от художествената литература, позволи очертаването на представените в монографията: цел, задачи и методи на изследване.

Цел на изследването: Разкриване възможностите за развитие на творческите умения на учениците в началното училище посредством работата с литературни произведения.

Реализирането на поставената цел е свързано с решаването на следните научно-изследователски задачи:

1. Проследяване в теоретичен и практически аспект процеса на развитие на творческите умения на учениците в началното училище.
2. Създаване и апробиране в условията на педагогическия експеримент на авторски дидактически модел за стимулиране развитието на творческите умения при учениците в IV клас.
3. Обособяване на система от критерии, показатели и задачи за определяне нивото на развитие на творческите умения на учениците в начална училищна възраст.

Хипотеза на изследването: Допуска се, че четенето на художествени произведения от учениците в IV клас би допринесло за:

- 1) развитието на уменията за четене с разбиране и проверка на знанията в следствие на прочетената текстова информация;
- 2) стимулиране творческата дейност на четвъртокласниците в процеса на работа с избрани художествени произведения.

Използваните методи за изследване на четенето с разбиране и творческите умения на учениците в началния етап на основната образователна степен са:

1. Теоретично проучване по проблема;

2. Тестиране;
3. Моделиране;
4. Наблюдение;
5. Провеждане на педагогически експеримент;
6. Математическа обработка на получените резултати от проведената експериментална работа.

Монографичното изследване има следните приносни моменти:

1. По заложената в темата проблематика е направено задълбочено теоретично проучване, като първо, е проследено значението на четенето с разбиране като фактор за развитие на творческите умения, паралелно с това е разгледано влиянието на четенето върху комуникативноречевите умения и значението на видовете уроци в обучението по фундаменталния в началното училище учебен предмет Български език и литература. На второ място е проследена в научните концепции на изтъкнати наши и чуждестранни учени психологическата страна на творческата дейност в началното училище и на трето място е поставен акцент върху творческия процес в обучението по литература, успешно реализиран с помощта на предварително подбрани произведения от художествената литература. Именно връзката на четенето с разбиране и литературните произведения е поставена в основата на същинския творчески процес при четвъртокласниците.
2. Съществен принос за изследването е практико-приложната реализация в началното училище на взаимосвързаността между литературата, четенето и въображението, понеже въз основа на това триединство е структуриран всеки авторски текст, съчинен от начинаещата детска ръка.
3. Разработен и апробиран в училищната практика е авторски дидактически модел за стимулиране развитието на творческите умения при учениците в IV клас чрез работата върху художествени произведения.

II. СТАТИИ В БЪЛГАРИЯ

1. **Стаменова, И. (2019). Стимулиране творческата активност на четвъртокласниците чрез проектна учебна дейност по четене. Сп. Предучилищно и училищно образование, бр. 1, ISSN: 2535-0692, с. 30-42**

Статията има за цел да проследи креативността на учениците чрез работата по учебни проекти по четене. Обучението по български език и литература в съвременното ни е насочено както към овладяването на знания, формирането на умения и компетентности за прилагане на наученото на практическа основа, така и към открехване вратата на детското въображение. За да се провокира развитието на творческите способности при учащите се е необходимо да се чете повече, да се беседва, да се правят опити за създаването на самостоятелни творчески текстове, съобразени с интересите им. Също толкова значимо е и обособяването на умения за индивидуална и групова творческа дейност, която ще им предостави възможността да обменят идеи, да споделят преживявания и да обмислят стратегии за подготовката на стойностен проект по четене, базиращ се на триединството: знания, умения и въображение.

2. Стаменова, И. (2019). Влияние на проектната учебна дейност върху литературното развитие на учениците. Сп. Детска градина & Училище, № 1, ISSN: 2603-2864, с. 3-15

Акцент в разработката се поставя върху широко застъпеното проектнобазирано обучение на учениците в IV клас, прилагано в учебния процес по литература. Целта на този вид обучение е да се изградят умения при учащите се за работа в екип чрез групово заложените за изпълнение по проекта дейности, които ще им позволят както по-лесната социална адаптация към съответната група, така и наличието на благоприятна работна атмосфера, в която царят разбирателство, единомислие и взаимопомощ.

3. Стаменова, И. (2019). Варианти на творчески задачи в обучението по български език в началните класове. Сп. Детска градина & Училище, май-юни, № 3, ISSN: 2603-2864, с. 43-62

Статията е насочена към проследяване влиянието на творческите задачи върху стимулирането на креативността при учащите се, развитието на устната и писмената реч и проверката на способностите им за приложение на усвоения до момента учебен материал на практическа основа. Тъй като целта на обучението по български език в началното училище е да научим учениците да мислят, а не само да изпълняват правилно в резултат на добрата им граматическа подготовка езикови упражнения, все повече учители насочват вниманието си към творческия подход в учебния процес,

при който учениците да имат възможността освен да попълват упражненията по посочените им образци в учебните тетрадки и учебниците и да помислят за съставянето на варианти, подобни на написаните учебни задачи, с които системно работят в часовете по български език.

4. Стаменова, И. (2020). Срещани трудности при четвъртокласниците при четенето с разбиране на непознат текст (Сравнителен анализ). Сп. Педагогика, №6, ISSN: 1314-8540, с. 835-846

Статията е посветена на трудностите, изпитвани от учениците в IV клас при четенето на непознат текст, въз основа на който попълват тест, състоящ се от отворени и затворени въпроси. В изследването са включени четвъртокласници от два класа с цел да се направи съпоставителен анализ на резултатите, получени в хода на проведеното проучване. Експериментът показва, че учениците от експерименталната група поради системната работа с различни тестови варианти имат значително по-високи резултати от съучениците си от контролната група. Подобен факт за пореден път доказва, че подходящият подбор на упражнения, тестови задачи и текстове, достъпни за възрастта на учениците от съответния клас, в значителна степен подпомага както усъвършенстването на техниката за четене, така и възприемането, осмислянето и прилагането на прочетената информация на практическа основа посредством попълването на тестови въпросници от смесен тип. Затова в теста неслучайно са включени и въпроси, чрез които да изразят лично мнение, придържайки се към съдържанието на текста.

5. Стаменова, И. (2020). Съчинението – фактор за развитие на креативността при учениците в IV клас. Сп. Детска градина & Училище, януари - февруари, № 1, ISSN: 2603-2864, с. 3-13

Съвременните ученици днес са заобиколени от изобилие от разнообразна информация, част от която е пряко обвързана с учебния процес и подготовката на допълнително поставени от учителя задания. Днес достъп до всевъзможни онлайн ресурси имат всички подрастващи. И ако преди време основният източник на информация са били книгите, то сега те биват все по-често заменяни от възможностите, които предлага интернет. От една страна, чрез него учащите се обогатяват общата си култура, но от друга страна погледнато, учители и ученици стигат до констатацията, че нищо не може да замести влиянието на книгите като

основни източници на знания, съдържащи в основата си достоверна и конкретна информация по всякакви теми и въпроси, поставени на вниманието на учениците в началното училище. Именно поради тази причина неведнъж е споменавано, че книгата е най-голямото богатство за човека. Тя допринася за развитието на въображението при малките творци, защото провокира размисли върху постъпките на героите, въз основа на които се формират у тях и важни нравствени качества. Няма книга, от която четящият да не научи нещо ново, полезно и интересно.

В началния етап на основната образователна степен е важно и необходимо да се работи с учениците в часовете по литература по посока стимулиране и усъвършенстване на креативността. Най-лесно това се постига посредством работата върху учебни проекти, приказки и съчинения. Затова настоящата статия е посветена на ролята на съчинението като фактор за развитие на творческата дейност при четвъртокласниците, понеже с тях се проведеха редица упражнения, свързани със съставянето на творчески текстове както в часовете по литература, така и в часовете по извънкласно четене. Поставените за изпълнение задачи отключиха неподозирани и за тях самите творчески изяви, с които за пореден път доказаха, че „мишката не може да изяде книжката“.

6. Стаменова, И. (2020). Стимулиране на креативността на учениците в IV клас чрез съчиняването на приказка по аналогия. Сп. Детска градина & Училище, №2, ISSN: 2603-2864, с. 21-31

Разработката е насочена към излизане извън обсега на традиционно провежданото обучение в началното училище, при което се набляга основно на писането на преразкази, съчинения и творчески текстове. Тези прийоми, прилагани в учебния процес са важни и ценни за учениците, тъй като полагат основите на творческото развитие на личността от ранна възраст, но освен тях трябва да се търсят и други алтернативи за творческа продукция, съпътствана с още по-високи резултати в обучението по литература.

За подпомагане развитието и разнообразяването на творческата активност при учениците в IV клас благоприятства и работата върху съчиняването на приказка по аналогия. Чрез тях малките творци развиват въображението си и правят първите си стъпки към творчество, което изисква написването на приказка, подобна на тази, която са прочели, като за целта е необходимо да подберат и подходящ материал, с който текстът да се онагледи, за да грабне вниманието на читателите.

7. Стаменова, И. (2020). Значение на художествената литература за развитието на творческите заложби при учениците в началното училище. Сп. Педагогически новости, № 1, Русенски университет „Ангел Кънчев“, ISSN: 1314-7714, с. 34-46

Разработката има за цел да представи въздействието от изучаването на художествени произведения върху активизиране творческата дейност на учениците от първи до четвърти клас. Литературата им предлага изключително богати възможности за развитие на мисленето, въображението и креативността. В зависимост от предпочитанията на учащите се към определен жанрова разновидност, се определят и творческите им наклонности. Практиката на обучение показва, че най-предпочитани за творчески прояви сред начинаещите творци са приказките, следвани от разкази, басни, стихотворения и народни песни. Възможността за творческо разнообразие и креативност учениците получават посредством изучаването на произведения от художествената литература.

И точно тук е мястото да се отбележи, че приоритет в разработката се поставя и върху четенето с разбиране. С каквато и творческа дейност да се занимава ученикът, той трябва преди всичко да може да чете, тъй като съзнателният прочит на текста води до осмисляне същността на написаното, за да съумее след това да приложи необходимата му информация на практическо равнище.

8. Стаменова, И. (2021). Диагностициране на усвоените знания по литература при учениците в IV клас чрез тестова проверка. Сп. Педагогика, № 6, ISSN: 1314-8540, с. 761-776

Настоящата разработка е насочена към диагностика знанията на учениците по литература от четвърти клас посредством проведено обучение по четене и извънкласно четене. Преди провеждането на теста е проведена беседа с учениците от четвърти клас върху изучени художествени произведения. Събеседването има за цел да се проследи интересът на учениците към определени художествени текстове, тъй като въз основа на тях се проверяват, от една страна, уменията за четене с разбиране – с кратки въпроси, поставени към съответните произведения, а от друга страна, се провокира стимулиране на въображението с допълнително поставените към приказките дейности. При тях се изисква от учениците продължение на приказката, в резултат на което завършекът да бъде различен от този в оригиналния текст, или вмъкване на допълнителен персонаж в текста, чрез който да се проследи развитието

на случката от момента, в който се намеси във взаимоотношенията между останалите герои. С тестовата проверка учителят има възможността да установи не само равнището на усвоения учебен материал, но и пропуските на четвъртокласниците, за да вземе своевременно мерки по отстраняването им. Практиката на обучение показва, че твърде често учениците след усвояването на определени знания по литература не се връщат към по-рано изученото, за да си го припомнят, а насочват вниманието си към новото литературно произведение. По този начин информацията се забравя, в резултат на което при тестовата проверка проличават повърхностно усвоени знания или липса на такива. В тази връзка, изследването, проведено с два класа четвъртокласници, обозначени като ЕГ – експериментална група, и КГ – контролна група, цели да покаже съпоставително, въз основа на използваните за целта художествени произведения и включени към тях творчески дейности, знанията при двете групи, както и причините за допуснатите грешки. Идеята в този случай е учителите да насочат вниманието на учениците към необходимостта от припомнянето на изучения преди това учебен материал, тъй като той им е също толкова необходим, колкото и този, който изучават в момента по учебната програма на съответното издателство.

9. Стаменова, И. (2021). Приказният жанр – фактор за стимулиране развитието на свързаната реч и творческите умения при учениците в началното училище. Сп. Детска градина & Училище, № 1, ISSN: 2603-2872, с. 12-28

Статията е с практико-приложна насоченост и има за цел да проследи влиянието на приказния жанр върху развитието на свързаната реч при учениците в устна и писмена форма, както и творческите им умения при поставянето на допълнителни писмени дейности от учителя. С този експеримент, проведен в VIII СУ „Арсени Костенцев“, гр. Благоевград се доказва, че приказките оказват положително въздействие върху подтикването на учениците към творчески изяви въз основа на непознати за тях литературни произведения.

Комплексният учебен предмет Български език и литература допринася, от една страна, за овладяване основите на граматиката, а от друга страна, способства за формирането на умения при учащите се за структурирането на правилно свързана реч и яснота на изказа. Текст, в който ученикът показва, че не владее правилата за правопис и пунктуация, колкото и добър изказ да има, липсата на правописна грамотност обезличава словесната значимост на написаното. При устно съчинените текстове приоритетна значимост се отдава на силата на словото, на умението на ученика да се изкаже

достатъчно аргументирано и компетентно по даден въпрос, служейки си за целта с конкретни факти, съобразени с темата.

Колкото и малък да е житейският опит на ученика в началното училище, той го обогатява с четенето, като паралелно с това развива мисленето и въображението. Затова четенето на различни художествени произведения – приказки, разкази, басни, детски романи и др. способства за усъвършенстването на изказа, на способността за писането на стойностни текстове – преразкази, съчинения и пр. и подтиква ученика към активна творческа дейност.

10. Стаменова, И. (2021). Влияние на интерактивния метод работа по групи в обучението по четене в първи клас. Сп. Детска градина & Училище, № 2, ISSN: 2603-2872, с. 3-13

Статията е насочена към проверка на уменията на учениците в първи клас за четене с разбиране на художествено произведение. Въз основа на осъзнаване смисъла на написаното, учениците пристъпват към изпълнението на групова дейност с творческа насоченост, реализирана посредством интерактивния метод работа по групи. Целта на метода е да покаже как първокласниците в съревнование между отделните екипи работят върху изготвянето на тестовата бланка, състояща се от затворени и отворени въпроси по същността на прочетената приказка „Най-скъпоценният плод“. Дейността цели още да стимулира мисленето, въображението между съотборниците и постави началото на творческа дейност, изразяваща се в структурирането на кратък тестови вариант. Работата по групи им позволява да се опознаят взаимно и да търсят алтернативи при планирането на този тип творческа дейност.

11. Стаменова, И. (2021). Предизвикателствата, поставени пред четенето с разбиране при четвъртокласниците (Количествен и качествен анализ). Сп. Детска градина & Училище, № 3, ISSN: 2603-2872, с. 3-17

Разработката има за цел да проследи равнището на четене с разбиране посредством работата с непознат текст. Изследването е проведено с ученици от четвърти клас в гр. Благоевград. На основата на получените резултати е направен анализ на овладените четивни умения от учащите се и практическото прилагане на усвоената информация чрез осъществената тестова проверка.

12. Стаменова, И. (2022). Система от критерии, показатели и задачи за стимулиране развитието на творческия процес при четвъртокласниците. Сп. Детска градина & Училище, №2, ISSN: 2603-2872, с. 3-17

Статията е насочена към проследяване развитието на творческия процес при учениците в четвърти клас въз основа на предварително подбрани за целта художествени произведения. За да се проследят прецизно творческите им умения в хода на работа, е обособена система от критерии, показатели и задачи. Преди да се постави началото на каквато и да било творческа дейност, най-напред водещ у начинаещия творец е интересът му към определен литературен жанр. След него следва осъществяването на четене с разбиране на избраното за предстояща творческа дейност литературно произведение, защото преди да се пристъпи към писане, първо трябва да се познава много добре съдържанието на текста, да се анализират отделни моменти от него и събеседва върху взаимоотношенията между главните герои, породили колизията в сюжета. Едва тогава се преминава към подемането на самостоятелна или групова творческа работа, в зависимост от избора на литературния текст и фиксираните за изпълнение към него задачи. С цел да се улесни творческият акт в обучението по литература, е необходимо формирането на система от точни указания, от които да се ръководи пишещият ученик, за да структурира стойностен авторски продукт, опиращ се на формираните до момента знания, умения и въображение.

13. Стаменова, И. (2022). Етапност при изпълнението на творчески дейности от учениците в четвърти клас. Сп. Детска градина & Училище, №2, ISSN: 2603-2872, с. 27-36

Настоящата разработка разкрива етапността в изпълнението на творчески дейности в обучението по литература с ученици от четвърти клас. Създаденият за целта авторски дидактически модел е апробиран в учебния процес, като е съобразен с етапите на овладяване съдържанието на изучаваното в часа литературно произведение. Подетапите, описани към отделните етапи, посочват в детайли методическата страна при изпълнението на заложените в творческия процес дейности по разглежданото в часа художествено произведение. Преди да се пристъпи към написването на даден текст, най-напред трябва да се познава съдържанието на избраната творба; да се потърсят и открият

допирните му точки с други, изучавани преди това произведения; да провокира интереса на учениците; да се формират идеи и подтеми за предстояща творческа дейност; да се обособят изводи и поуки, които на свой ред също биха поставили началото на творческия порив при малките творци. Основите на писмения творчески процес ги поставя четенето, интересът към определен литературен жанр, изградените до момента при ученика литературни знания, мотивацията да обогати читателската си култура и развие творческия си потенциал въз основа на прочетените детски книги. У детето от ранна възраст преобладава стремежът за себеизява, за доказване, за показване на интелектуални и творчески способности, които го правят лидер сред останалите връстници, тъй като със знанията и уменията си, то дава заявка на творческа личност, готова да се справи с всякакви поставени пред него литературни предизвикателства.

14. Стаменова, И. (2022). Стихотворенията – възможност за разкриване творческия потенциал на учениците в началното училище. Сп. Детска градина & Училище, №2, ISSN: 2603-2872, с. 3-16

Разработката има за цел да представи възможностите, които предоставя литературата чрез изучаването на произведения от художествената литература за стимулиране развитието на творческите заложи на учениците в начална училищна възраст. Факт е, че те имат предпочитания към определени жанрове, изучавани в часовете по литература. Докато една част от тях се насочват към съставянето на гатанки, басни, трансформиращи преразкази и приказки по подобие на изучавани художествени произведения, то другата част от малките творци предпочитат да пишат стихотворения – хумористични, закачливи, тъжни, трогателни, патриотични и пр., в зависимост от изпитваните от авторите чувства.

Литературата е богата на теми, сюжети, образи, събития, пейзажи и изразни средства, посредством които пишещият може да изрази по неповторим образен начин своите мисли, чувства и вълнения. За да постигне тази богата езикова образност и умението с малко думи да изкаже това, което иска така, че да бъде разбран от събеседници и читатели, ученикът трябва много да чете, да обогатява с всеки прочетен текст изказа си и даде поле за изява на въображението, което в съчетание със знания и умения, ще сътвори свое стихотворение. Тоест, основите на творчеството се полагат с процеса на активната четивна дейност. Затова книгите са прозорец към света, към откриването на тайнства, вълшебства, чудеса, житейски истини, мъдрости и поуки, с които детето се

запознава от ранна възраст. Колкото повече чете, толкова по-уверено става в разсъжденията си, в изказа и в подемането на творчески инициативи.

III. ПУБЛИКАЦИИ В ЧУЖБИНА

1. Стаменова, И. (2018). Етапност за диагностициране уменията за четене с разбиране при учениците в IV клас чрез проектна учебна дейност. Международна научна конференция, гр. Банско, 14-16 декември. Сп. Knowledge International Journal, Scientific papers, Vol. 28.3, ISSN: 1857-92, с. 887-894

Докладът е посветен на проблема за четенето с разбиране при четвъртокласниците. Проблематиката за равнищата на четивната грамотност на учениците в началното училище е засегната и от международните системи за оценяване на постиженията им в световен мащаб – PISA и PIRLS. Тревожните резултати сочат, че България заема едно от последните места по грамотност в класациите на двете международни системи, което налага необходимостта от внедряването на промени в образователната система. Поради тази причина се въведе Националното външно оценяване в края на IV клас, въз основа на което да се провери нивото на грамотност и читателска компетентност на нашите ученици.

В резултат на ежегодно провежданите тестови проверки и множеството експертни проучвания, се опроверга първоначално представената информация, че сме в дъното на класацията по грамотност в Европа. Оказа се, че през последните няколко години българските ученици не само са подобрили значително четивната си грамотност, но са и сред успешно представилите се на провеждани национални състезания по четене, на организирани от МОН проектни инициативи и сформирани клубове за читателски интереси, дело на местните библиотеки.

Учениците ни работят по учебни проекти както в учебно време, така и в извънкласните дейности, поставени от учителите за самостоятелна работа. Проектните разработки са не само приятно занимание за учащите се, но същевременно с това са и начин за обогатяването на детската личност, за формирането на полезни компетентности и за стимулиране развитието на творческата активност. Освен споменатото, проектните занимания позволяват на учениците да обменят идеи, опит, интереси, да работят в екип, да се изслушват и отнасят с уважение към гледната точка на съученика си, да общуват като равноправни партньори в процеса на проектните начинания. Екипните задачи сплотяват класа и поставят основите на приятелска работна атмосфера, при която всеки

от членовете на екипа полага максимални усилия за успешното финализиране на проекта.

2. Стаменова, И. (2018). Обучението по български език и литература в IV клас – фактор за формирането на ключови за учениците компетентности. Международна научна конференция, Skopje, 26-28 септември. Сп. Knowledge International Journal, Scientific papers, Vol. 26.2, ISSN: 2545-4439, с. 603-607

Статията е посветена на обучението по български език и литература в началния етап на основната образователна степен, като фактор за формирането на ключови за учениците компетентности. Началното училище е мястото, където учениците овладяват не само компетентности, но и се развиват интелектуално и личностно. Обучението по български език и литература дава възможност на учащите се да откренат вратата и на творческите заложби, тъй като то не трябва да се възприема единствено като овладяването на набор от знания, но и като възможност ученикът да твори и изучава нови тайнствени светове в изобилието от вълнуващи художествени произведения, наситени с чудеса, мъдрости и поуки.

За учениците в IV клас е необходимо, четейки текста да се докоснат до същността на съдържанието му, да го осмислят и подложат на анализ поведението на героите. За да се случи това, те следва да осъзнаят, че обучението по комплексния учебен предмет Български език и литература им осигурява още една възможност освен четивната и творческата – обособяването на редица компетентности, при това не само езикови, но и комуникативноречевни и социокултурни. Умението да пишем и четем е също толкова важно, колкото и умението да си служим свободно със словото, да притежаваме богатата езикова култура, да съставяме и редактираме текстове, да откриваме белези на културната различност в изучавани литературни произведения и не на последно място – да знаем как да общуваме с околните.

Език – реч – умения за писане, четене, разбиране и общуване с текста и с членовете на съответната читателска общност, към която принадлежи учениковата личност – така може да бъде представена многопластовата структурираност на обучението по български език и литература, способстващо формирането на знания, умения и компетентности.

3. Стаменова, И. (2019). THE CURRICULUM PROJECT - MEANS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES IN SCHOOLS IN THE INITIAL

SCHOOL. Международна научна конференция, гр. Вања, Сърбия 29-31 март. Сп. Knowledge International Journal, Scientific papers, Vol. 30.2, ISSN: 2545-4439, с. 367-371

Статията има за цел да проследи развитието на творческите способности на учениците в началния етап на основната образователна степен въз основа на изпълнението на проектни учебни дейности. В учебните програми на учениците от първи до четвърти клас вниманието е насочено главно върху овладяването на знания по отделните предмети, върху формирането на умения за прилагане на наученото на практическа основа чрез предварително подбрани упражнения, тестови варианти и разработване на проекти.

В часовете по български език и литература, съобразно структурирането на учебните програми за отделните класове в началния етап, от учениците се очаква да притежават изграден набор от компетентности в процеса на обучение.

За първи клас ключови компетентности са овладяване основите на грамотността – четенето и писането. Във втори, трети и четвърти клас учениците трябва да притежават солидна база от знания и умения в следните области на компетентност: езикови компетентности, литературни компетентности, изградени комуникативноречевни умения и обособени социокултурни компетентности.

Въпросът за развитието на творческите способности сред малките творци с помощта на работата по учебни проекти заема централно място в обучението днес. С други думи казано, проектнобазираното обучение е в основата на стимулиране развитието на творческите заложи сред подрастващите.

4. Стаменова, И. (2019). VERIFICATION THE SKILLS OF READING REQUIREMENTS ON THE BASIS OF THE TEST FORM OF WORK. Сб. ОБЩЕСТВО И ОБРАЗОВАНИЕ В XXI ВЕКЕ: ОПЫТ ПРОШЛОГО — ВЗГЛЯД В БУДУЩЕЕ (Восьмые Лозинские чтения). Материалы Международной научно-методической конференции (18–19 апреля), Псков. Часть I, Псковский государственный университет, ISBN: 978-5-91116-849-0, с. 214-219

Тази статия фокусира вниманието на читателя върху един от най-актуалните въпроси на нашето време - четенето с разбиране. Темата провокира интереса на много изследователи както в България, така и в Европа. Проведени са редица изследвания по системите за международно оценяване на постиженията на учениците в началния етап на основната образователна степен - PISA и PIRLS. Познавайки се на тях и на поредицата

от тестови проверки, извършени с ученици, се разкрива една коренно различна реалност от описаното до момента.

При учениците от четвърти клас се провериха уменията за четене, разбиране и прилагане на получената информация чрез попълване на тест въз основа на непознат за тях текст. Резултатите убедително показаха, че българските ученици не са в дъното на класацията по четивна грамотност, както се сочеше в процентната извадка, представена от PISA и PIRLS. С оглед на крайните резултати се стига до заключението, че учениците ни дори заемат прилично място на фона на останалите европейски страни, участващи в изследването.

5. Стаменова, И. (2020). Творческата дейност в обучението по български език и литература в първи клас. Сб. Образование и изкуства: традиции и перспективи. Сборник доклади от Научно-практическа конференция. УИ „Св. Климент Охридски“, гр. София, 15-16 май, ISBN: 978-954-07-5061-3, с. 995-1003

Настоящата разработка е насочена към стимулиране развитието на творческите прояви на първокласниците посредством обучението по български език и литература. След етапа на ограмотяването детето изпитва необходимостта не само да чете от букварчето и читанката кратки текстове, върху които да задава въпроси и интерпретира написаното, не само да изпълнява прецизно посочените в учебните тетрадки упражнения, но освен всичко това изпитва огромната необходимост да създава свои кратки текстове, да преразказва, да структурира упражнения по подобие на поместените в учебните тетрадки към буквара и читанката. В много от случаите учителят дори не подозира колко силно развито е въображението на учениците в първи клас, докато съвместно с тях не подеме инициативата за съставянето на творчески задачи по четене и писане въз основа на изученото до момента.

6. Стаменова, И. (2020). Стимулиране творческата активност при учениците в началното училище посредством работата върху литературни произведения от различни жанрове. Сб. Современные ориентиры и проблемы дошкольного и начального образования. Материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, Липецк, 20-21 апреля, ISBN: 978-5-907168-74-9, с. 204-209

В разработката се акцентира върху провокирането на творческата дейност на учениците в началния етап на основната образователна степен, както и върху работата с произведения от различни жанрове в обучението по литература. Запознаването на учениците с приказката, разказа, баснята и стихотворението им дава възможност да проверят творческите си наклонности към някои от посочените жанрове, както и допълнителна работа с цел надграждане и усъвършенстване на знанията, уменията и творческия потенциал. Жанровото разделение в учебния процес по литература до голяма степен се дължи освен на някои специфични особености в методическата работа с посочените литературни произведения, така също и на начина на запознаването с тях от страна на учителя. Следователно съществено значение за стимулирането на творческите заложби при учениците има „магията на четенето“.

7. Стаменова, И. (2020). Развитие на творческите способности на учениците в началното училище посредством работата върху трансформиращ преразказ. Сб. Гносеологически основи образования. Материали IV международной конференции, посвященной памяти профессора С. П. Баранова, Липецк, 17-18 апреля, ISBN: 978-5-907168-80-0, с. 161-165

Актуална и до днес остава темата за развитието на творческите способности при учениците в началното училище. За целта учителите прилагат различни подходи в процеса на обучение, като най-често използваните са работа по учебен проект, преразкази със смяна на ролите на героите, съставяне на творчески текстове, съчинения и др. под. Сравнително малко обаче се работи върху трансформация преразказ. Затова разработката има за цел да проследи влиянието върху творческата активност на учениците от първи до четвърти клас при предизвикателството, поставено пред тях – наречено – трансформиращ преразказ.

8. Стаменова, И. (2020). THE PROJECT ACTIVITY IN EDUCATION OF READING IN FIRST GRADE. Международна научна конференция, гр. Кавала – Гърция, 9-11 октомври. Сп. Knowledge International Journal, Scientific papers, Vol. 42.2, ISSN: 2545-4439, с. 413-419

Целта на статията е да провери уменията за четене с разбиране на първокласниците въз основа на изпълнението на учебен проект. В проектната дейност работата в екип е от изключително важно значение, както и сътрудничеството между съекипниците, така че

при представянето на крайният продукт пред свои съученици, те също да се докоснат до магията на същинското творчество. С проектната разработка учениците на практика демонстрират придобитите до момента знания, умения и креативност, необходими им за реализирането на учебен проект в обучението по четене. Тъй като интерактивните методи на преподаване напоследък са твърде популярни и използвани в образователната среда, при учениците от първи клас вниманието се насочи върху работата по групи, с идеята да привикнат да работят в екип, да се вслушват в мнението на другите, да отправят предложения в полза на общата им цел - успешното завършване на проекта, да напишат кратки изводи въз основа на постигнатото, да се посочат положителните аспекти на този тип дейност и да се осъзнае, че когато обединят усилията си, трудностите се преодоляват по-лесно.

9. Стаменова, И. (2020). Творческата дейност при съставянето на тестове в обучението по български език и литература в началното училище. Международна научна конференция, гр. Вања, Сърбия 27-29 март. Сп. Knowledge International Journal, Scientific papers, Vol. 38.2, ISSN: 2545-4439, с. 459-469

Творческият процес в обучението на учениците в началното училище е обект на внимание, проучване и изследване от редица педагози и учени. Поради тази причина настоящата разработка е фокусирана върху творческата дейност в обучението по учебния предмет Български език и литература. Целта на подобен вид начинание е да провери уменията на учениците в началния етап на основната образователна степен за съставянето на тестови варианти, позоваващи се на учебното съдържание, но с преобладаваща творческа същност. Тоест, различното при извършването до момента творчески инициативи с учениците се изразява в това, че пред тях се постави предизвикателството по подобие на тестове, върху които са работили в часовете по български език и литература да структурират варианти на подобни тестови упражнения.

До този момент с учащите се успяхме да реализираме в различни форми творчески тип дейност, като например: съставянето на творчески задачи за преговор на усвоения учебен материал по български език; творчество, изразяващо се в работата по учебни проекти; трансформиращ преразказ; съчинение по дадено начало; писане на приказки по подобие на изучени художествени произведения и пр. Различното тук е, че те имат възможността да включат подходящо подобрени упражнения, съобразно учебния материал така, че да приложат на практика наученото както по български език, така и по литература. Подобна задача предизвика интереса на включените в творческия процес

ученици, тъй като и те самите стигнаха до извода, че да създаваш нещо свое, опирайки се на уроците в учебниците, структурирани по класове, не е никак лесна работа, но пък за сметка на това се оказва твърде вълнуващо, различно и стимулиращо въображението творческо начинание.

10. Стаменова, И. (2021). Литературните приказки – средство за развитие на творческите умения при учениците в IV клас. Сб. с доклади от Международна научна конференция „Образование без граници – реалности и перспективи“ – 26 и 27, УИ „Неофит Рилски“, Благоевград, ISBN: 978-954-00-0306-1, с. 336-341

Разработката е насочена към проследяване творческите заложи на учениците в началния етап на основната образователна степен въз основа на литературните приказки. Акцент е поставен върху четенето с разбиране, което полага основите както на творческите изяви при учениците, така и на развитието на комуникативноречевите им умения. Творческите задачи, поставени за изпълнение от учителя към учащите се следва да са съобразени с учебната програма, с възрастовите им особености и читателски интереси, тъй като в процеса на обучение се работи по посока овладяване граматическата страна на книжовния български език, умението за свободно общуване с околните, при което се демонстрира богат речник и употребата на изразни средства, съответстващи на речевата ситуация. Литературното многообразие, с което се запознават учениците в часовете по литература и извънкласно четене разширява читателския им кръгзор и способства за тяхното интелектуално, емоционално и творческо развитие. В литературата е поместено изобилието от теми, идеи и сюжети, които детското въображение може да претвори в неповторими битови, вълшебни или фантастични истории.

11. Стаменова, И. (2021). Видове уроци в обучението по български език и литература в началното училище. Сб. Образование и изкуства: традиции и перспективи. Втора научно-практическа конференция, София, 11-12 ноември, ISSN: 2738-8999, с. 298-308

Във фокуса на разработката са представени концепциите на изтъкнати учени, работещи върху структурните компоненти на видовете уроци по български език и литература в начална училищна възраст. Детайлно описани са характерните особености на уроците и по български език, и по литература, като същевременно е проследено влиянието им върху развитието на комуникативноречевите умения при учениците.

Комплексният характер на учебния предмет Български език и литература позволява на учащите се в процеса на обучение да овладяват знания за граматическата страна на езика и приложението им в правописно и правомерно отношение. Обучението по литература (четене) пък способства за развитието на мисленето, въображението и поставя началото на творческата дейност посредством заложените в учебното съдържание урочни теми. Стойностно разработените от учениците творчески литературни текстове трябва да бъдат грамотно написани, да представят усвоеното в часовете богатство на изразни средства и да са съпроводени с логическа последователност в изложението на събитията в сюжета на описаната случка. Колкото по-образен е изказът в устното или писмено изразяване на даден литературен проблем, толкова по-силно е въздействието му върху слушателите и читателите.

12. Стаменова, И. (2021). Трудности у студенто̀в - бъдущих педаго̀гов в разработ̀ке уро̀ков българ̀ского языка и литературы в начальной школе. XIII Международная научно-практическая конференция „Шамовские педагогические чтения научной школы управления образовательными системами“ – I част, Москва, 29-30 януари, ISBN: 978-5-98923-908-5, с. 242-246

Целью разработки является показать трудности, с которыми сталкиваются студенты-будущие педагоги при разработке программы уроков для получения новых знаний по основному предмету болгарского языка и литературы на начальном этапе базовой образовательной степени. Практика преподавания демонстрирует неуверенность студентов в том, чтобы преподавать ученикам уроки о новых знаниях, потому что такое стремление требует опыта, навыков, чтобы представить новый урок таким образом, чтобы легко усвоить его содержание; включить дополнительные упражнения для закрепления изученного в классе в соответствии с темой урока и поработать над устранением ошибок, допущенных учениками при выполнении упражнений. Кроме того, на уроках болгарского языка и литературы опыт учителей показывает, что желательно в учебный процесс, в подходящее время, включать дополнительные творческие задания для стимулирования мышления, воображения и коммуникативных навыков учащихся на начальном этапе образования.

13. Стаменова, И. (2021). Психология творческого процесса в начальной школе. Сб. Образование в изменяющемся обществе: новый взгляд на теорию и

практику (Девятыя Лозинские чтения). Международной научно-методической конференции – 29-30 апреля, гр. Псков – Част I, ISBN: 978-5-91116-868-1, с. 83-89

В статье исследуется желание, заинтересованность, мотивация и психологическая установка учащихся младших классов к занятиям творческой деятельностью на уроках литературы (чтению) через изучение художественных произведений. Чтение развивает воображение и закладывает основы первых творческих выступлений молодых художников. Следовательно мы должны побуждать их читать как обязательные литературные произведения, так и свои любимые книги, истории в которых вдохновят их на написание своих первых авторских текстов.

14. Стаменова, И. (2021). Значение на четенето с разбирање в системата на функционалната грамотност. Сб. Современныя ориентиры и проблемы дошкольного и начального образования. Материалы II Всероссийской научно-практической конференции с международным участием, 20-21 апрел, Барнаул – Липецк, ISBN: 978-5-88210-992-8, с. 168-175

Разработката е насочена към проследяване значението на четенето с разбирање в системата на функционалната грамотност. Наред с това се акцентира върху интелектуалното, личностното и творческото развитие на учениците посредством изучаването на произведения от художествената литература. Отделя се внимание и на интереса на учащите се към определени литературни четива, тъй като чрез тях се развиват творческите наклонности на начинаещите творци.

15. Стаменова, И. (2021). Четенето – предпоставка за стимулиране развитието на комуникативноречевите умения при учениците в началното училище. Международна научна конференция, гр. Будва, Черна гора, 23-26 юни. Сп. Knowledge International Journal, Scientific papers, Vol. 46.2, ISSN: 2545-4439, с. 283-291

Разработката е насочена към стимулиране развитието на комуникативноречевите умения при учениците в началното училище посредством четенето с разбирање. Овладяване основите и етапите на четивната грамотност подпомагат учащите се в работата с дадено художествено произведение, в попълването на тестовата бланка към него и в синтезирането на творчески текст по опорни думи или по отделни параграфи от произведението. Когато текстът се чете с разбирање, ученикът бързо овладява

съдържанието му и с лекота изпълнява поставените от учителя задания. Умението да се отговори на въпрос със свободен отговор е предпоставка за пълноценното владеене на прочетената текстова информация, служейки си за целта с точни аргументи от текста. Четенето развива мисленето, въображението, полага основите на подемането на различни творчески дейности, обогатява речника на учениците, допринася за създаването на свързан текст, както и за структурирането на ясно, синтезирано и лаконично изказване по конкретна тема, даваща им възможност да изразят мнения, впечатления и идеи, пренесени на по-късен етап в самостоятелни или групови творчески инициативи.

16. Стаменова, И. (2022). Проектната дейност в обучението по български език в началното училище. Сб. Гносеологические основы образования. Материалы VI международной конференции, Липецк, ISBN: 978-5-907461-65-9, с. 196-201

Разработката има за цел да проследи влиянието на проектната дейност в обучението по български език в началното училище, както и развитието на творческите умения и въображението при учениците в хода на работа. Посредством проектнобазираното обучение се изграждат умения за работа в екип, въз основа на които учениците се опознават отблизо, обменят идеи помежду си и съставят упражнения и преразкази, чрез които насърчават и съучениците от съседните класове да организират групови дейности с творческа насоченост. Проектната учебна разработка в обучението по български език полага основите на сътрудничеството между представителите на класа, на формирането на навици, на отговорно отношение към започнатото начинание, на дисциплина и уважение към труда на съотборниците в екипа. От екипната работа, реализирана с ученици от трети и четвърти клас се стигна до извода, че задружният екип може да се справи с всякакви трудности и предизвикателства. Затова е важно да насърчаваме децата от ранна възраст да бъдат сплотени, дружелюбни, отговорни, мотивирани, борбени и работят заедно – екипно, за да завършат започнатата проектна разработка успешно и в посочените срокове.

IV. АВТОРЕФЕРАТ НА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЯ

АВТОРЕФЕРАТ

На дисертация за присъждане на образователна и научна степен „ДОКТОР“.

Област на висше образование – 1. Педагогически науки
Професионално направление 1.2. Педагогика
Докторска програма - „Теория на възпитанието и дидактика
(Начална училищна педагогика)“

СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Съдържанието на дисертационния труд е структурирано в увод, 3 глави и заключение.

В **увода** се обосновава актуалността на проблема от необходимостта за провеждането на обучение, позволяващо подобряването на четивната грамотност в IV клас, с оглед преодоляването на проблема, свързан с ниските резултати на учениците, установени от системите за международно оценяване (PISA и PIRLS).

ПОСТАНОВКА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Значимостта на разглеждания дисертационен проблем е представен в рамките на два аспекта:

1. В теоретичен план:

- няма достатъчно литературни източници, проследяващи обстоятелствено проблема за развитието на четивната грамотност въз основа на проектнобазираното обучение в началното училище;
- в теоретичните проучвания не е задълбочено проучен проблемът за формиране уменията за четене с разбиране, при това на основата само на тестови проверки, а не чрез проектни разработки, подпомагащи формирането както на четивната компетентност, така и на творческата инициативност при четвъртокласниците.

2. В практически план:

- досега не е разработена цялостна методика, отнасяща се до развитието и приложението на четенето с разбиране в учебна ситуация, основаваща се на проектнобазираното обучение;
- не са установени в практиката на обучение определени изисквания, от които да се ръководи реализирането на даден учебен проект по четене, а са налични общи формулировки, които в цялост се отнасят за проектнобазираното обучение;
- не е изследвано нивото на четивната грамотност на учениците в следствие на прилагането на проектнобазирано обучение по четене.

Актуалността и значимостта на проблема за развитието на четивната грамотност на учениците в IV клас (като елемент на функционалната грамотност) в условията на проектна учебна дейност, позволи очертаването на средните параметри на изследователска дейност:

Обект на изследване е функционалната грамотност на учениците в началното училище.

Предмет на изследване е процесът на развитие на четивната грамотност на 10-11-годишните ученици в условията на проектна учебна дейност.

Основната цел на изследването е: Разкриване на възможностите за развитие на четивната грамотност на 10-11-годишните ученици в условията на проектна учебна дейност чрез приложението на авторски модел на проектнобазирано обучение по четене.

Хипотеза на изследването: Развитието на четивната грамотност на 10-11-годишните ученици може да бъде успешно осъществено, ако:

- 1) се приложи в педагогическата практика дидактически модел, основан на метода на проектите;
- 2) се стимулира развитието на четивната компетентност, творческата активност и артистичност на учениците в условията на проектнобазираното обучение.

За постигане на целта и за проверка на хипотезата е необходимо да бъдат решени следните задачи:

1. Проследяване в теоретичен и практически аспект на четивната грамотност на учениците в IV клас и разкриване развиващия потенциал на метода на проектите в условията на съвременната дидактическа система.
2. Създаване и апробиране в условията на педагогическия експеримент на авторски дидактически модел за развитие на четивната грамотност на 10-11-годишните ученици.
3. Изграждане на система от критерии и показатели за диагностика и оценка на четивната грамотност на учениците в начална училищна възраст.

Методите на изследване, прилагани в хода на педагогическия експеримент са:

1. Теоретично проучване;
2. Моделиране;
3. Педагогически експеримент;
4. Анкетиране;
5. Тестиране;
6. Наблюдение;

7. Проучване на продукти от дейността на учениците;
8. Математико-статистически методи за обработка и анализ на резултатите от експерименталната работа.

Научен инструментариум:

1. Система от критерии и показатели за диагностика и оценяване равнището на четивната грамотност на учениците в началния етап на основното образование.
2. Диагностични карти за осъществяване на наблюдение и констатиране на актуалното състояние и измененията в параметрите на четивната грамотност на учениците в началния етап на основната образователна степен.
3. Дидактически модел за развитие на четивната грамотност на учениците в начална училищна възраст чрез проектна учебна дейност.

ОРГАНИЗАЦИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Педагогическият експеримент се проведе през учебната 2016/2017 г. с ученици от IV клас.

В констатацията етап на педагогическия експеримент се цели да се установи нивото на знанията на четвъртокласниците по литература, като за целта са включени ученици от две групи – контролна група и експериментална група (общо 46 ученици; 24 от КГ и 22 от ЕГ – възпитаници на VIII СУ „Арсени Костенцев“, гр. Благоевград).

Формиращият етап на педагогическия експеримент е насочен към изготвяне и апробиране на авторски дидактически модел, основан върху проектнобазираното обучение по четене в IV клас. Обособена е самостоятелна система от критерии и показатели за диагностициране постигнатото равнище на учениците от експерименталния клас по посочената система от критерии и показатели.

Чрез контролния етап на педагогическия експеримент се цели да се констатират и съпоставят постиженията на учениците от двата класа в рамките на проведеното изследване относно овладяното умение за четене с разбиране, както и литературните им познания въз основа на двете осъществени тестови проверки.

ИЗВОДИ

1. Проучената и анализирана литература по проблема за четивната грамотност, както и проведенният педагогически експеримент, основан на метода на проектите, е основание за извеждане на твърдението, че проектнобазираното обучение

допринася в значителна степен за развитието на четивната грамотност на учениците в IV клас.

2. Създаденият и апробиран в условията на педагогическия експеримент авторски дидактически модел е доказателство, че методът на проектите подпомага развитието на четивната грамотност и на въображението при четвъртокласниците.
3. Изградените системи за диагностициране равнището на четивната грамотност на учениците в началното училище, позволяват да се обобщи, че проектнобазираното обучение не само развива четивната грамотност, но едновременно с това е и предпоставка за формирането на умения при учениците за работа в екип.
4. Проектнобазираното обучение благоприятства развитието на творческата активност и артистичност при учащите се.
5. Изпълнението на проектни разработки повишава в значителна степен учебните постижения на учениците и развива речевокомуникативните им умения.

ПРЕПОРЪКИ В ПРАКТИКАТА НА ОБУЧЕНИЕТО В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ

В резултат на реализираното теоретико-емпирично изследване и обособените изводи, могат да се предложат следните препоръки към практиката на обучение:

1. В учебната програма по учебния предмет Български език и литература да се предвидят часове, в които учениците да имат възможността да работят по учебни проекти, тъй като в началното училище все по-често са забелязва тенденцията в часовете по четене да се акцентира предимно на самостоятелната работа, а не върху работата в екип.
2. Поради повишения интерес на учители и ученици към организирането на проектна учебна дейност по четене е желателно в учебниците и учебните помагала да се

включат упражнения, чрез които паралелно с овладяването на знания, малките изследователи да могат да обменят идеи и опит в процеса на работа, да развиват креативността си и да се обогатяват интелектуално чрез изпълнението на проекти, съобразени с урочните теми.

3. Препоръчително е в книгите за учителя да бъдат посочени методически насоки, от които да се ръководи учителят при организирането и провеждането на проектнобазирано обучение по четене.

ABSTRACTS OF SCIENTIFIC PAPERS

**FOR PARTICIPATION IN A COMPETITION FOR THE ACADEMIC
POSITION OF "ASSOCIATE PROFESSOR"**

in the research area 1.2. Pedagogy
(Methodology of teaching Bulgarian language and literature in primary grades - creativity in
literary teaching), published in the "State Gazette", no. 101
from 20.12.2022 from Southwest University "Neofit Rilski"
for the needs of the "Preschool and Primary School Pedagogy" department
to the Faculty of Pedagogy

Blagoevgrad, 2023

ABSTRACTS

of the publications of ch. Assistant Dr. Iva Andonova Stamenova participant in a competition
for the academic position "Associate Professor" in the research area 1.2. Pedagogy
(Methodology of teaching Bulgarian language and literature in primary grades - creativity in
literary teaching)

30 publications are presented, dedicated to the problems of learning the Bulgarian language and literature in primary grades, functional literacy, communicative language skills and the development of students' creative abilities in the initial stage of the basic education degree. The works include an abstract based on a defended dissertation and two monographs, one of which is structured on the basis of the dissertation. The second monograph is listed as the main habilitation thesis. Monographs and publications are presented in separate sections.

I. MONOGRAPHS

1. *Stamenova, I. (2018). Development of Students' Reading Literacy through Project-based Learning Activities. Sofia, "Education and Knowledge", ISBN 978-619-7515-00-8, 204 pages*

The monographic work directs the reader's attention to the tracing of the reasons for the low levels of literacy among students of primary school age in Bulgaria and around the world. The alarming data about the unsatisfactory results of Bulgarian graduates from the annual National External Assessment and the final positions that our country occupies in the European list of international studies show that this problem has been brought to the attention of the entire European community. All member states of the European Union participate in the study conducted by PISA (Programme for International Student Assessment of the Organization for Economic Cooperation and Development). In it, Bulgaria ranks one of the penultimate places in the European ranking.

The topic of reading literacy, which is an element of functional literacy, is relevant to the search for alternative ways to overcome the problem of low student performance identified by both the PISA international assessment system and the other PIRLS (Progress in International Reading Literacy - International Comparative Study of Literacy - Reading Comprehension). Reading literacy is the primary foundation on which knowledge is acquired and built in the remaining two types of literacy – mathematical and natural science, but also in all subjects studied in the initial stage of the basic education degree.

In its research, PISA emphasizes preparing students to cope successfully with real-life situations where a skilful combination of knowledge and competencies is required. Research of this nature presents us with a new type of education aimed at the readiness of students to solve a variety of problems that are part of personal, social and civic life.

In the context of the above, it should be pointed out that the formation of the student's personality begins with the mastery of literacy and the development of the ability to read with understanding. Therefore, the fundamental study subject in primary school is Bulgarian Language and Literature. Therefore, the personal and intellectual development of the student begins with reading. By communicating with works of verbal art, students gain knowledge about everything that surrounds them - about nature, people, and society. Fiction activates the imagination and enriches a child's emotional experience.

The formation of reading literacy is a long-term process for a person, which lays its foundations first through communication at school, then through the training carried out outside it, through communication in the family and friendly environment, to finally reach the communication realized in the professional sphere. Reading develops the imagination and creative activity of the young student. In elementary school, the imagination of the child's personality is unlocked with the help of visual support in reading lessons, as well as through the active reading of fiction. By reading, the student not only improves his reading technique but also expands the ideas of his reader's horizons.

The relevance and significance of the problem of the development of the reading literacy of students in the 4th grade (as an element of functional literacy) in the conditions of a project-based educational activity, allowed the following parameters of research activity to be outlined:

The purpose of the research is: to reveal the possibilities for developing the reading literacy of 10-11-year-old students in the conditions of a project-based learning activity through the application of an author's model of project-based reading education.

The realization of the set goal is related to the solution of the following scientific and research tasks:

1. Tracking in theoretical and practical aspects the reading literacy of students in the 4th grade and revealing the developing potential of the project method in the conditions of the modern didactic system.
2. Creation and testing in the conditions of the pedagogical experiment of an author's didactic model for the development of reading literacy of 10-11-year-old students.
3. Building a system of criteria and indicators for diagnosis and assessment of reading literacy of primary school-aged students.

The methods used to study the reading literacy of students in the initial stage of the elementary educational degree are:

1. Theoretical study;
2. Modeling;

3. Pedagogical experiment;
4. Survey;
5. Testing;
6. Monitoring;
7. Study of products of students' activities;
8. Mathematical-statistical methods for processing and analyzing the results of the experimental work.

The monographic study has the following contributing points:

1. An in-depth theoretical study of the problem of students' functional literacy was made, revealing the historical dynamics in the understanding of the phenomenon of literacy. The problem is developed multifacetedly – in the context of the idea of lifelong learning, through the prism of the leading approaches in modern education, in the discourse of interdisciplinarity and the pedagogy of pragmatism.

2. The theoretical-applied contribution of the study is the argumentation and practical-applied concretization of the idea of formation and development of the reading literacy of the students in the primary grades through a project-based learning activity.

3. An innovative didactic model for the development of reading literacy of 10-11-year-old students, based on project-based reading training in the fourth grade, was developed and tested.

The monograph was developed on the basis of defended dissertation work for the acquisition of the educational and scientific degree "doctor", under the scientific supervision of Assoc. Prof. Dr. Krasimira Marulevska.

2. Stamenova, I. (2021). Stimulating the Creative Activity of Students in the 4th Grade through Work on Fiction. Blagoevgrad, University Publishing House "Neofit Rilski", ISBN 978-954-00-0295-8, 150 pages.

The monographic work is devoted, on the one hand, to the problem of reading comprehension and its influence on the intellectual, personal and creative development of the student at the initial stage of the elementary educational level. Reading comprehension is a prerequisite for the successful resolution of learning-oriented problems that arise in the learning process. If the student is not able to penetrate well enough into the content of a given text, he/she will not be able to answer the questions that follow, some of which require a personal opinion accompanied by evidence from the text.

That is why the National Strategy for Lifelong Learning (NSLL) emphasizes the intellectual formation of the personality. The phrase "lifelong learning" refers to any learning activity undertaken by a person throughout his or her conscious life with a view of developing knowledge, skills and competencies (Teesen, 2001). Therefore, within the scope of the strategy is the aspiration to improve the quality of education with the aim of acquiring key competencies for the younger generation.

On the other hand, after mastering the qualities of reading: awareness, correctness, speed (speed, pace of reading) and expressiveness, the moment comes for students when the acquired knowledge and skills should find application in the realization of creative activity through literature education by budding creators. The beginning of creative initiatives among students is set with the work on fiction. They prefer to study and stimulate their creative expressions mainly through fairy tales. Fiction contributes to the development of the imagination, and the more the child reads, the easier it is for him to fulfil the task set by the teacher with a creative focus, or to independently write an author's text - a fairy tale in the likeness of another tale, to change the ending of the fairy tale, to change the roles between the main characters, and to add an additional character to the plot of the fiction, which will contribute to the positive outcome of the event, etc.

For this reason, the topicality of the problem related to the influence of reading comprehension on stimulating the development of creative skills among students in the IV grade through the study of works of fiction allowed the outline of the presented in the monograph: purpose, tasks and methods of research.

Purpose of the research: Revealing the possibilities for developing the creative skills of primary school students through working with literary works.

The realization of the set goal is related to the solution of the following scientific and research tasks:

1. Tracking in theoretical and practical aspects the process of development of creative skills of students in primary school.
2. Creation and testing in the conditions of the pedagogical experiment of an author's didactic model to stimulate the development of creative skills among students in the 4th grade.
3. Identification of a system of criteria, indicators and tasks for determining the level of development of the creative skills of primary school-aged students.

Research hypothesis: It is assumed that the reading of fiction by students in the fourth grade would contribute to:

1) the development of reading skills with comprehension and knowledge verification as a result of the text information read;

2) stimulating the creative activity of fourth graders in the process of working with selected fiction.

The methods used to study the reading comprehension and creative skills of students at the initial stage of the basic education level are:

1. Theoretical study of the problem;
2. Testing;
3. Modeling;
4. Observation;
5. Conducting a pedagogical experiment;
6. Mathematical processing of the obtained results of the conducted experimental work.

The monographic study has the following contributing points:

1. An in-depth theoretical study was carried out on the problem set in the topic, firstly, the importance of reading comprehension as a factor in the development of creative skills was traced, in parallel with this, the influence of reading on communicative speech skills and the importance of the types of lessons in the education of the fundamental elementary school subject Bulgarian Language and literature. In the second place, the psychological side of creative activity in primary school is traced in the scientific concepts of distinguished domestic and foreign scientists, and in the third place, emphasis is placed on the creative process in literature education, successfully implemented with the help of pre-selected works of fiction. It is the connection between reading comprehension and literary works that is the basis of the actual creative process in fourth graders.

2. An essential contribution to the research is the practical-applied realization in primary school of the interrelationship between literature, reading and imagination because, on the basis of this trinity, every author's text composed by the novice child's hand is structured.

3. Developed and tested in school practice is an author's didactic model for stimulating the development of creative skills among students in the 4th grade through work on fiction.

II. ARTICLES IN BULGARIA

1. **Stamenova, I. (2019). Stimulating the Creative Activity of Fourth-graders through a Project-based Learning Activity in Reading. In: Preschool and School Education, No. 1, ISSN: 2535-0692, pp. 30-42**

The article aims to trace the creativity of students through the work on learning projects in reading. The education in Bulgarian Language and Literature in our time is aimed both at the mastery of knowledge, the formation of skills and competencies for applying what has been learned on a practical basis, and at opening the door of children's imagination. In order to provoke the development of creative abilities in students, it is necessary to read more, to talk, and to make attempts to create independent creative texts, tailored to their interests. Equally important is the identification of skills for individual and group creative activity, which will provide them with the opportunity to exchange ideas, share experiences and consider strategies for the preparation of a valuable reading project based on the trinity: knowledge, skills and imagination.

2. Stamenova, I. (2019). Influence of the Project Learning Activity on the Literary Development of Students. In: Kindergarten & School, No. 1, ISSN: 2603-2864, pp. 3-15

The emphasis in the development is placed on the widely advocated project-based learning of students in the 4th grade, applied in the learning process of literature. The purpose of this type of training is to build the students' skills for working in a team through the group activities set to be carried out under the project, which will allow them both easier social adaptation to the relevant group, and the presence of a favourable working atmosphere in which understanding, like-mindedness and mutual assistance prevail.

3. Stamenova, I. (2019). Variants of Creative Tasks in the Teaching of the Bulgarian Language in Primary Grades. In: Kindergarten & School, May-June, No. 3, ISSN: 2603-2864, pp. 43-62

The article is aimed at tracking the influence of creative tasks on the stimulation of creativity in students, the development of oral and written speech and the verification of their abilities to apply the learning material learned so far on a practical basis. Since the purpose of Bulgarian language education in primary school is to teach students to think, and not just to perform correctly, as a result of their good grammar preparation, and language exercises, more and more teachers are turning their attention to the creative approach in the learning process, in which the students have the opportunity, in addition to completing the exercises according to the samples given to them in the study notebooks and textbooks, and to think about the compilation of options similar to the written learning tasks with which they systematically work in the Bulgarian language classes.

4. Stamenova, I. (2020). Difficulties Encountered by Fourth Graders in Reading Comprehension of Unfamiliar Text (Comparative analysis). In: Pedagogy, №6, ISSN: 1314-8540, pp. 835-846

The article is devoted to the difficulties experienced by students in the 4th grade when reading an unfamiliar text, based on which they fill out a test consisting of open and closed questions. Fourth graders from two classes were included in the study in order to make a comparative analysis of the results obtained in the course of the study. The experiment showed that students from the experimental group, due to the systematic work with different test options, had significantly higher results than their classmates from the control group. Such a fact once again proves that the appropriate selection of exercises, test tasks and texts, which are accessible to the age of the students of the respective class, significantly supports the improvement of the reading technique, as well as the perception, meaning and application of the read information of practical basis through the completion of mixed-type test questionnaires. Therefore, it is not by chance that the test also includes questions through which they can express their personal opinion, adhering to the content of the text.

5. Stamenova, I. (2020). The Composition - a Factor for the Development of Creativity Among Students in the 4th grade. In: Kindergarten & School, January - February, No. 1, ISSN: 2603-2864, pp. 3-13

Contemporary students today are surrounded by an abundance of diverse information, some of which is directly related to the learning process and the preparation of additional tasks set by the teacher. Today, all teenagers have access to all kinds of online resources. And if some time ago books were the main source of information, now they are increasingly being replaced by the possibilities offered by the Internet. On the one hand, through it, students enrich their general culture, but on the other hand, teachers and students come to the conclusion that nothing can replace the influence of books as the main sources of knowledge, containing at their core reliable and concrete information on any topics and issues brought to the attention of primary school students. It is for this reason that it has been repeatedly mentioned that the book is the greatest wealth for man. It contributes to the development of the imagination of young creators because it provokes reflection on the actions of the heroes, based on which important moral qualities are formed in them. There is no book from which the reader does not learn something new, useful and interesting.

In the initial stage of the basic educational degree, it is important and necessary to work with students in literature classes in the direction of stimulating and improving creativity. This is most easily achieved by working on learning projects, stories and essays. Therefore, this article is dedicated to the role of composition as a factor in the development of creative activity among fourth-graders, because a number of exercises related to the composition of creative texts were conducted with them both in the literature classes and in the extracurricular reading classes. The tasks set for implementation unlocked unsuspected creative expressions for themselves, with which they once again proved that "the mouse cannot eat the book".

6. Stamenova, I. (2020). Stimulating the Creativity of Students in the IV grade by Composing a Story by Analogy. In: Kindergarten & School, №2, ISSN: 2603-2864, pp. 21-31

The development is aimed at going beyond the scope of traditional education in primary school, where the main emphasis is on writing retellings, essays and creative texts. These techniques applied in the learning process are important and valuable for students, as they lay the foundations for the creative development of the personality from an early age, but in addition to them, other alternatives should be sought for creative production, accompanied by even higher learning results in literature.

To support the development and diversification of creative activity among students in the IV grade, the work on composing a fairy tale by analogy is also beneficial. Through them, the little creators develop their imagination and take their first steps towards creativity, which requires writing a fairy tale similar to the one they have read, and for this purpose, it is necessary to select suitable material with which to illustrate the text in order to grab readers' attention.

7. Stamenova, I. (2020). Importance of Fiction for the Development of Creative Abilities in Primary School Students. In: Pedagogical News, No. 1, "Angel Kanchev" University of Rousse, ISSN: 1314-7714, pp. 34-46

The development aims to present the impact of studying works of art on activating the creative activity of students from first to fourth grade. Literature offers them extremely rich opportunities for the development of thinking, imagination and creativity. Depending on the learners' preferences for a certain genre variety, their creative inclinations are also determined. The practice of training shows that the most preferred for creative manifestations among novice artists are fairy tales, followed by short stories, fables, poems and folk songs. Students get the opportunity for creative diversity and creativity through the study of works of fiction.

And right here is the place to note that priority in development is also placed on reading comprehension. Whatever creative activity the student engages in, he must, first of all, be able to read, since the conscious reading of the text leads to an understanding of the essence of what is written, in order to then be able to apply the necessary information at a practical level.

8. Stamenova, I. (2021). Diagnosing the Acquired Knowledge of Literature Among Students in the IV grade by Means of a Test Check. In: Pedagogy, No. 6, ISSN: 1314-8540, pp. 761-776

The current article is aimed at diagnosing fourth-grade students' knowledge of literature through reading training and extracurricular reading. Before the test, a discussion was held with the students of the fourth grade on studied works of art. The purpose of the interview is to follow the students' interest in certain literary texts, as based on them, on the one hand, the reading comprehension skills are tested with short questions posed to the relevant works, and on the other hand, it provokes the stimulation of the imagination with the activities added to the stories. In them, students are required to continue the tale, resulting in a different ending from the original text, or to insert an additional character into the text, through which to trace the development of the event from the moment it intervenes in the relationship between the other characters. With the test check, the teacher has the opportunity to determine not only the level of the studied learning material but also the gaps of the fourth graders, in order to take timely measures to eliminate them. Teaching practice shows that too often students, after mastering certain knowledge of literature, do not return to what was previously learned to recall it, but direct their attention to the new literary work. In this way, the information is forgotten, as a result of which the test check reveals superficially acquired knowledge or lack thereof. In this regard, the research conducted with two classes of fourth-graders, which are designated as an experimental group and a control group, aims to show comparatively, based on the artistic works used for the purpose and the creative activities included in them, the knowledge of the two groups, as well as the reasons for the mistakes that were made. The idea, in this case, is for teachers to draw students' attention to the need to recall the previously studied learning material, as it is just as necessary for them as the one they are currently studying in the curriculum of the respective publisher.

9. Stamenova, I. (2021). The Fairy-tale Genre – a Factor for Stimulating the Development of Connected Speech and Creative Skills in Primary School Students. In: Kindergarten & School, No. 1, ISSN: 2603-2872, pp. 12-28

The article has a practical-applied orientation and aims to trace the influence of the fairy tale genre on the development of students' connected speech in oral and written form, as well as their creative skills when setting additional written activities by the teacher. With this experiment, conducted in the VIII "Arseni Kostentsev" Secondary School, Blagoevgrad, it was proven that fairy tales have a positive impact on encouraging students to creative expressions based on literary works unknown to them.

The complex study subject of Bulgarian Language and Literature contributes, on the one hand, to master the basics of grammar, and on the other hand, it contributes to the formation of students' skills in structuring properly connected speech and clarity of speech. A text in which the student shows that he does not know the rules of spelling and punctuation, no matter how good the pronunciation is, the lack of spelling literacy dehumanizes the verbal importance of the writing. In the case of orally composed texts, priority is given to the power of the word, to the student's ability to speak sufficiently reasoned and competently on a given issue, serving the purpose with specific facts tailored to the topic.

No matter how little the student's life experience is in primary school, he/she enriches it with reading, developing thinking and imagination at the same time. Therefore, reading various fiction - fairy tales, short stories, fables, children's novels, etc. contributes to the improvement of speech, the ability to write valuable texts - retellings, essays, etc. and encourages the student to active creative activity.

10. Stamenova, I. (2021). Impact of the Interactive Method of Group Work in the Teaching of Reading in First Grade. In: Kindergarten & School, No. 2, ISSN: 2603-2872, pp. 3-13

The article is aimed at testing first-grade students' reading comprehension skills of fiction. On the basis of realizing the meaning of what was written, the students proceed to the implementation of a group activity with a creative focus, realized through the interactive method of working in groups. The purpose of the method is to show how first-graders in a competition between individual teams work on the preparation of the test form, consisting of closed and open questions on the essence of the read fairy tale "The Most Precious Fruit". The activity also aims to stimulate thinking and imagination among teammates and set the stage for a creative activity expressed in the structuring of a short test version. Working in groups allows them to get to know each other and look for alternatives when planning this type of creative activity.

11. Stamenova, I. (2021). The Challenges of Reading Comprehension in Fourth Graders (Quantitative and Qualitative Analysis). In: Kindergarten & School, No. 3, ISSN: 2603-2872, pp. 3-17

The development aims to track the level of reading comprehension by working with an unknown text. The study was conducted with students from the fourth grade in the city of Blagoevgrad. On the basis of the obtained results, an analysis was made of the mastered reading skills of the students and the practical application of the learned information through the conducted test check.

12. Stamenova, I. (2022). A System of Criteria, Indicators and Tasks to Stimulate the Development of the Creative Process in Fourth Graders. In: Kindergarten & School, №2, ISSN: 2603-2872, pp. 3-17

The article is aimed at tracking the development of the creative process among students in the fourth grade based on pre-selected fiction. In order to precisely track their creative skills in the course of work, a system of criteria, indicators and tasks has been defined. Before starting any creative activity, the beginning artist's first priority is his/her interest in a certain literary genre. It is followed by reading with an understanding of the fiction chosen for the upcoming creative activity, because before proceeding to write, one must first know the content of the text very well, analyze individual moments from it and discuss the relationships between the main characters, which gave rise to the collision in the plot. Only then does one move on to taking up individual or group creative work, depending on the choice of the literary text and the tasks fixed for its implementation. In order to facilitate the creative act in the teaching of literature, it is necessary to form a system of precise instructions to guide the writing student in order to structure a valuable author's product based on the knowledge, skills and imagination formed so far.

13. Stamenova, I. (2022). Stages in the Performance of Creative Activities by Students in the Fourth Grade. In: Kindergarten & School, №2, ISSN: 2603-2872, pp. 27-36

The present development reveals the phase in the implementation of creative activities in literature education with students in the fourth grade. The author's didactic model, created for the purpose, has been tested in the learning process, being consistent with the stages of mastering the content of the literary work studied in class. The sub-stages described for the individual stages indicate in detail the methodical side in the implementation of the activities

included in the creative process for the work of art considered in the class. Before starting to write a given text, one must first know the content of the selected work; look for and discover its points of contact with other previously studied works; provoke students' interest; form ideas and sub-topics for upcoming creative activity; identify conclusions and lessons, which in turn would also initiate the creative impulse in the little creators. The foundations of the written creative process are laid by reading, interest in a certain literary genre, the student's literary knowledge, and the motivation to enrich his/her reading culture and develop his/her creative potential based on the children's books read. In the child, from an early age, the desire for self-expression, proving, and showing intellectual and creative abilities prevails, which makes him a leader among other peers, because, with his knowledge and skills, the child gives a request to a creative person, ready to cope with any literary challenges set before him.

14. Stamenova, I. (2022). Poems - an Opportunity to Reveal the Creative Potential of Primary School Students. In: Kindergarten & School, №2, ISSN: 2603-2872, pp. 3-16

The development aims to present the opportunities that literature provides through the study of works of fiction to stimulate the development of the creative abilities of students of primary school age. The fact is that they have preferences for certain genres studied in literature classes. While one part of them is directed towards composing riddles, fables, transforming retellings and fairy tales similar to studied fiction, the other part of the little creators prefer to write poems - humorous, catchy, sad, touching, patriotic, etc., depending on the feelings experienced by the authors.

Literature is rich in themes, plots, images, events, landscapes and means of expression through which the writer can express his thoughts, feelings and emotions in a unique figurative way. In order to achieve this rich linguistic imagery and the ability to express what he wants with few words so that he is understood by interlocutors and readers, the student must read a lot, enrich his speech with each read text and give scope for the expression of imagination, which, combined with knowledge and skills, will create his own poem. That is, the foundations of creativity are laid with the process of active reading activity. Therefore, books are a window to the world, towards the discovery of mysteries, magic, miracles, life truths, wisdom and lessons, which the child is introduced to from an early age. The more he reads, the more confident he becomes in his reasoning, speaking and taking creative initiatives.

III. PUBLICATIONS ABROAD

1. Stamenova, I. (2018). Stages for Diagnosing the Reading Comprehension Skills of Students in the 4th Grade through a Project-based Learning Activity. In: International scientific conference, Bansko, December 14-16, Knowledge International Journal, Scientific papers, Vol. 28.3, ISSN: 1857-92, pp. 887-894

The report is devoted to the problem of reading comprehension in fourth graders. The problem of reading literacy levels of primary school students is also affected by the international systems for assessing their achievements on a global scale - PISA and PIRLS. The alarming results indicate that Bulgaria occupies one of the last places in terms of literacy in the rankings of the two international systems, which necessitates the implementation of changes in the education system. For this reason, the National External Assessment was introduced at the end of the 4th grade, based on which to check the level of literacy and reading competence of our students.

As a result of the annual test checks and numerous expert surveys, the initially presented information that we are at the bottom of the literacy ranking in Europe is refuted. It turned out that over the past few years, Bulgarian students have not only significantly improved their reading literacy, but are also among those who have successfully performed at national reading competitions, at project initiatives organized by the Ministry of Education and Culture and at clubs formed for reading interests, that were established by local libraries.

Our students work on learning projects both during class time and in extracurricular activities set by teachers for independent work. Project development is not only a pleasant activity for students, but at the same time, it is also a way to enrich the child's personality, form useful competencies and stimulate the development of the creative activity. In addition to the above, project activities allow students to exchange ideas, experiences, and interests, work in a team, listen to and treat their classmates' points of view with respect, and communicate as equal partners in the process of project endeavours. Teamwork brings the class together and lays the foundation for a friendly working atmosphere where each team member puts their best effort into the successful completion of the project.

2. Stamenova, I. (2018). The Training in Bulgarian Language and Literature in the IV Grade – a Factor in the Formation of Key Competences for the Students. In: International Scientific Conference, Skopje, September 26-28, Knowledge International Journal, Scientific Papers, Vol. 26.2, ISSN: 2545-4439, pp. 603-607

The article is dedicated to the teaching of the Bulgarian Language and Literature in the initial stage of the elementary educational degree, as a factor in the formation of key

competencies for students. Primary school is the place where students master not only competencies but also develop intellectually and personally. The training in Bulgarian Language and Literature gives students the opportunity to open the door to creative talents, as it should not be perceived only as mastering a set of knowledge but also as an opportunity for the student to create and study new mysterious worlds in the abundance of exciting fiction that is full of wonder, wisdom and lessons.

For students in the 4th grade, it is necessary, to read the text, to touch the essence of its content, to make sense of it and to analyze the behaviour of the characters. In order for this to happen, they should realize that studying the complex subject of Bulgarian Language and Literature provides them with another opportunity in addition to reading and creativity - the development of a number of competencies, not only linguistic but also communicative and socio-cultural. The ability to write and read is just as important as the ability to use the word freely, to have a rich linguistic culture, to compose and edit texts, to discover signs of cultural diversity in studied literary works and, last but not least, to know how to communicate with others.

Language - speech - skills for writing, reading, understanding and communicating with the text and with the members of the relevant reading community to which the student belongs - this is how the multi-layered structure of Bulgarian Language and Literature education can be presented, contributing to the formation of knowledge, skills and competencies.

3. Stamenova, I. (2019). THE CURRICULUM PROJECT - MEANS FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES IN SCHOOLS IN THE INITIAL SCHOOL. In: International Scientific Conference, Banja, Serbia March 29-31., Knowledge International Journal, Scientific Papers, Vol. 30.2, ISSN: 2545-4439, pp. 367-371

The article aims to trace the development of student's creative abilities in the initial stage of the basic educational degree based on the implementation of project learning activities. In the curricula of students from the first to the fourth grade, attention is focused mainly on mastering knowledge of individual subjects, and on the formation of skills for applying what has been learned on a practical basis through pre-selected exercises, test options and project development.

In the Bulgarian Language and Literature classes, according to the structuring of the curricula for the individual classes in the initial stage, the students are expected to possess a set of competencies in the learning process.

For first grade, key competencies are mastering the basics of literacy - reading and writing. In the second, third and fourth grades, students must have a solid base of knowledge and skills in the following areas of competence: language competencies, literary competencies, developed communicative language skills and specific socio-cultural competencies.

The question of the development of creative abilities among young artists with the help of work on educational projects occupies a central place in education today. In other words, project-based learning is the basis of stimulating the development of creative abilities among adolescents.

4. Stamenova, I. (2019). VERIFICATION OF THE SKILLS OF READING REQUIREMENTS ON THE BASIS OF THE TEST FORM OF WORK. In: SOCIETY AND EDUCATION IN THE XXI CENTURY: EXPERIENCE OF THE PAST — LOOKING INTO THE FUTURE (Vosmye Lozinskie chtenia). Materials of the International Scientific and Methodological Conference (April 18–19), Pskov. Part I, Pskov State University, ISBN: 978-5-91116-849-0, pp. 214-219

This article focuses the reader's attention on one of the most pressing issues of our time - reading comprehension. The topic provoked the interest of many researchers both in Bulgaria and Europe. A number of studies have been conducted on the systems for international assessment of student achievement in the initial stage of basic education - PISA and PIRLS. Referring to them and to the series of test checks carried out with students, a radically different reality is revealed from what has been described so far.

The students of the fourth grade were tested for their reading, comprehension and application skills by completing a test based on an unfamiliar text. The results convincingly showed that Bulgarian students are not at the bottom of the ranking in reading literacy, as indicated in the percentage sample presented by PISA and PIRLS. In view of the final results, it is concluded that our students even occupy a decent place against the background of the other European countries participating in the study.

5. Stamenova, I. (2020). Creative Activity in the Teaching of Bulgarian Language and Literature in the First Grade. In: Education and the Arts: Traditions and Perspectives. Collection of reports from a Scientific and Practical Conference. Iniversity Publishing House "St. Kliment Ohridski", Sofia, May 15-16, ISBN: 978-954-07-5061-3, p. 995-1003

The current development is aimed at stimulating the development of creative expressions of first-graders by means of training in the Bulgarian Language and Literature. After the stage of literacy, the child feels the need not only to read from the primer and the reading book short texts on which to ask questions and interpret what is written but not only to carry out the exercises precisely indicated in the textbooks but in addition, to all this, he feels the great need to create his own short texts, to retell and to structure exercises similar to those placed in the textbooks for the primer and the reading book. In many cases, the teacher does not even suspect how highly developed the imagination of the students in the first grade is until we together with them take the initiative to create creative tasks in reading and writing based on what has been learned so far.

6. Stamenova, I. (2020). Stimulating Creative Activity Among Primary School Students through Work on Literary Works of Various Genres. In: Contemporary orientations and problems of preschool and primary education. Materials of the All-Russian scientific-practical conference with international participation, Lipetsk, April 20-21, ISBN: 978-5-907168-74-9, pp. 204-209

The development focuses on provoking the creative activity of students in the initial stage of the basic educational degree, as well as on working with works of different genres in literature education. Introducing students to the fairy tale, story, fable and poem gives them the opportunity to check their creative inclinations towards some of the indicated genres, as well as additional work aimed at upgrading and improving knowledge, skills and creative potential. The genre division in the learning process of literature is largely due to some specific features in the methodical work with the mentioned literary works, as well as to the way of familiarization with them by the teacher. Therefore, the "magic of reading" is essential for stimulating students' creative abilities.

7. Stamenova, I. (2020). Developing Creative Abilities of Primary School Students through Work on Transformative Retelling. In: Epistemological foundations of education. Materials of the IV international conference dedicated to the memory of Professor S.P. Baranova, Lipetsk, April 17-18, ISBN: 978-5-907168-80-0, pp. 161-165

The topic of the development of creative abilities among primary school students remains relevant to this day. For this purpose, teachers apply different approaches in the learning process, the most frequently used is working on a learning project, retellings by changing the roles of the characters, composing creative texts, essays, etc. However, relatively

little work has been done on transformative retelling. Therefore, the development aims to trace the influence on the creative activity of students from the first to the fourth grade in the challenge set before them - called - a transformative retelling.

8. Stamenova, I. (2020). THE PROJECT AS TEVITY IN EDUCATION OF READING IN FIRST GRADE. In: International Scientific Conference, Kavala - Greece, October 9-11. Knowledge International Journal, Scientific papers, Vol. 42.2, ISSN: 2545-4439, pp. 413-419

The purpose of the article is to check the reading comprehension skills of first graders based on the implementation of a learning project. In the project activity, teamwork is of utmost importance, as well as cooperation between teammates, so that when presenting the final product to their classmates, they too can touch the magic of true creativity. With project development, students practically demonstrate the knowledge, skills and creativity they have acquired so far, which they need to implement a learning project in reading education. Since interactive teaching methods are recently very popular and used in the educational environment, for first-grade students, attention was focused on working in groups, with the idea of getting used to working in a team, listening to the opinions of others, making suggestions in benefit of their common goal - the successful completion of the project, to write short conclusions based on what was achieved, to point out the positive aspects of this type of activity and to realize that when they join forces, difficulties are overcome more easily.

9. Stamenova, I. (2020). The Creative Activity in the Preparation of Tests in the Teaching of Bulgarian Language and Literature in Primary School. In: International Scientific Conference, Banja, Serbia March 27-29. Knowledge International Journal, Scientific papers, Vol. 38.2, ISSN: 2545-4439, pp. 459-469

The creative process in the education of primary school students is the object of attention, study and research by a number of educators and scientists. For this reason, the current development is focused on creative activity in the teaching of the subject of the Bulgarian Language and Literature. The purpose of such an undertaking is to test the skills of students at the initial stage of the basic education level for the compilation of test options referring to the educational content, but with a predominant creative essence. That is, the difference in the creative initiatives carried out with the students so far is expressed in the fact that they were given the challenge of structuring variants of similar test exercises, similar to the tests they worked on in the Bulgarian Language and Literature classes.

Up to this point, the students and I have been able to realize in various forms a creative type of activity, such as the compilation of creative tasks for the negotiation of the learned learning material in the Bulgarian Language; creativity expressed in the work on educational projects; transformative retelling; essay on a given subject; writing fairy tales based on studied fiction, etc. The difference here is that they have the opportunity to include appropriately selected exercises, according to the study material, so that they can put into practice what they have learned both in the Bulgarian Language and in Literature. Such a task aroused the interest of the students involved in the creative process since they themselves came to the conclusion that creating something of their own, based on the lessons in the textbooks, structured by classes, is not at all an easy task but at the expense of proved to be a very exciting, different and thought-provoking creative endeavour.

10. Stamenova, I. (2021). Literary Tales - a Means of Developing Creative Skills Among Students in the 4th Grade. In: Collection of reports from the International Scientific Conference "Education without borders - realities and perspectives" - 26 and 27, UI "Neofit Rilski", Blagoevgrad, ISBN: 978-954-00-0306-1, pp. 336-341

The development is aimed at tracking the creative abilities of students in the initial stage of the basic educational degree based on literary tales. Emphasis is placed on reading comprehension, which lays the foundations for both students' creative expressions and the development of their communicative language skills. The creative tasks set for implementation by the teacher to the students should be in accordance with the curriculum, with their age characteristics and reading interests, since in the learning process we work towards mastering the grammatical side of the literary in the Bulgarian language, the ability to freely communicate with others, demonstrating a rich vocabulary and the use of expressive means corresponding to the speech situation. The literary diversity that students are introduced to in literature classes and extracurricular reading broadens their reading horizons and contributes to their intellectual, emotional and creative development. The literature contains an abundance of themes, ideas and plots that a child's imagination can turn into unique everyday, magical or fantastic stories.

11. Stamenova, I. (2021). Types of Lessons in the Teaching of Bulgarian Language and Literature in Primary School. In: Education and the Arts: Traditions and Perspectives. Second scientific and practical conference, Sofia, November 11-12, ISSN: 2738-8999, pp. 298-308

In the focus of the development, the concepts of prominent scientists working on the structural components of the types of lessons in Bulgarian Language and Literature at primary school age are presented. The characteristic features of the lessons in both the Bulgarian Language and Literature are described in detail, while at the same time, their influence on the development of students' communicative language skills is traced.

The complex nature of the study subject Bulgarian Language and Literature allows students in the learning process to master knowledge about the grammatical side of the language and its application in terms of spelling and grammar. Education in literature (reading), on the other hand, contributes to the development of thinking, and imagination and sets the beginning of creative activity through the lesson topics laid down in the educational content. The valuable creative literary texts developed by the students must be competently written, present the wealth of expressive means learned in the lessons and be accompanied by a logical sequence in the exposition of the events in the plot of the described incident. The more figurative the statement in the oral or written expression of a literary problem, the stronger its impact on listeners and readers.

12. Stamenova, I. (2021). Difficulties for Students - Future Teachers in the Development of Bulgarian Language and Literature Lessons in Primary School. In: XIII International scientific-practical conference "Shamovsky Pedagogical Readings of the Scientific School of Management of Educational Systems" - Part I, Moscow, January 29-30, ISBN: 978-5-98923-908-5, pp. 242-246

The purpose of the development is to show the difficulties that students-future teachers face when developing a lesson program for obtaining new knowledge in the main subject of the Bulgarian Language and Literature at the initial stage of the basic educational level. The practice of teaching demonstrates the insecurity of students in teaching students lessons about new knowledge because such a desire requires experience, and skills, to present a new lesson in such a way as to easily absorb its content; include additional exercises to consolidate what has been learned in class in accordance with the topic of the lesson and work on eliminating mistakes made by students when performing exercises. In addition, in the lessons of the Bulgarian language and literature, the experience of teachers shows that it is desirable in the educational process, at the appropriate time, to include additional creative tasks to stimulate the thinking, imagination and communicative skills of students at the initial stage of education.

13. Stamenova, I. (2021). Psychology of Creative Process in Elementary School. In: Education in a Changing Society: A New Look at Theory and Practice (Nine Lozinsky Readings). International Scientific and Methodological Conference - April 29-30, Pskov - Part I, ISBN: 978-5-91116-868-1, pp. 83-89

The article examines the desire, interest, motivation and psychological attitude of junior high school students to engage in creative activity in literature lessons (reading) through the study of works of art. Reading develops imagination and lays the foundations for the first creative performances of young creators. Therefore, we must encourage them to read both obligatory literary works and their favourite books, stories which inspire them to write their first original texts.

14. Stamenova, I. (2021). Importance of Reading Comprehension in the Functional Literacy System. In: Contemporary orientations and problems of preschool and primary education. Materials II All-Russian scientific and practical conference with international participation, April 20-21, Barnaul - Lipetsk, ISBN: 978-5-88210-992-8, pp. 168-175

The development is aimed at tracking the importance of reading comprehension in the system of functional literacy. In addition, the emphasis is on the intellectual, personal and creative development of students through the study of works of fiction. Attention is also paid to the students' interest in certain literary readings, as through them the creative inclinations of novice artists are developed.

15. Stamenova, I. (2021). Reading - a Prerequisite for Stimulating the Development of Communicative Language Skills Among Students in Primary School. In: International Scientific Conference, Budva, Montenegro, June 23-26. Knowledge International Journal, Scientific papers, Vol. 46.2, ISSN: 2545-4439, pp. 283-291

The development is aimed at stimulating the development of communicative language skills in primary school students through reading comprehension. Mastering the basics and stages of reading literacy support learners in working with a given fiction, in filling out the test form for it, and in synthesizing a creative text based on keywords or individual paragraphs of the work. When the text is read with understanding, the student quickly masters its content and easily completes the tasks set by the teacher. The ability to answer a question with a free answer is a prerequisite for the full mastery of the read text information, serving the purpose with accurate arguments from the text. Reading develops thinking, and imagination lays the foundations for taking up various creative activities, enriches students' vocabulary, contributes

to the creation of a connected text, as well as to the structuring of a clear, synthesized and concise statement on a specific topic, giving them the opportunity to express opinions, impressions and ideas carried forward into individual or group creative initiatives.

16. Stamenova, I. (2022). The Project Activity in the Teaching of the Bulgarian Language in the Primary School. In: Epistemological foundations of education. Materials of the VI international conference, Lipetsk, ISBN: 978-5-907461-65-9, pp. 196-201

The purpose of the development is to trace the impact of the project activity on the teaching of the Bulgarian Language in the primary school, as well as the development of the creative skills and imagination of the students in the course of work. Through project-based learning, teamwork skills are built, on the basis of which students get to know each other closely, exchange ideas with each other and compose exercises and retellings, through which they also encourage classmates from neighbouring classes to organize group activities with a creative focus. Project-based educational development in Bulgarian Language education lays the foundations for cooperation between the class representatives, for the formation of habits, for a responsible attitude towards the started undertaking, and for discipline and respect for the work of teammates in the team. From the teamwork realized with students from the third and fourth grades, it was concluded that the cooperative team can cope with any difficulties and challenges. Therefore, it is important to encourage children from an early age to be cohesive, friendly, responsible, motivated, fighting and work together - as a team, in order to complete the started project development successfully and within the specified deadlines.

IV. ABSTRACT OF A DOCTORAL DISSERTATION

ABSTRACT

On a dissertation for awarding the educational and scientific degree "DOCTOR". Field of higher education – 1. Pedagogical sciences, Professional direction 1.2. Pedagogy Doctoral program - "Theory of education and didactics (Primary School Pedagogy)"

STRUCTURE AND CONTENT OF THE DISSERTATION

The content of the dissertation is structured in an introduction, 3 chapters and a conclusion.

The introduction substantiates the relevance of the problem of the need to conduct training that allows the improvement of reading literacy in the 4th grade, with a view to

overcoming the problem related to the low results of students established by the international assessment systems (PISA and PIRLS).

SETTING OF THE RESEARCH

The significance of the considered dissertation problem is presented within two aspects:

1. In theory:

- there are not enough literary sources that comprehensively follow the problem of the development of reading literacy based on project-based learning in primary school;
- in the theoretical studies, the problem of forming the ability to read with understanding has not been thoroughly studied, and on the basis of only test checks, and not through project developments, supporting the formation of both reading competence and creative initiative among fourth graders.

2. In practical terms:

- so far no comprehensive methodology has been developed regarding the development and application of reading comprehension in a learning situation based on project-based learning;
- no specific requirements have been established in the teaching practice to guide the implementation of a given learning project in reading, but general formulations are available which in their entirety refer to project-based learning;
- the level of students' reading literacy as a result of the application of project-based reading instruction has not been investigated.

The relevance and significance of the problem of the development of the reading literacy of students in the 4th grade (as an element of functional literacy) in the conditions of a project-based educational activity allowed the outline of the average parameters of a research activity:

The object of research is the functional literacy of primary school students.

The subject of research is the process of development of reading literacy of 10-11-year-old students in the conditions of project-based learning activities.

The main goal of the research is: to reveal the possibilities for developing the reading literacy of 10-11-year-old students in the conditions of a project-based learning activity through the application of an author's model of project-based reading education.

Research hypothesis: The development of reading literacy of 10-11-year-old students can be successfully implemented if:

- 1) a didactic model based on the project method was applied in pedagogical practice;

2) the development of reading competence, creative activity and artistry of students is stimulated in the conditions of project-based learning.

To achieve the goal and to verify the hypothesis, the following tasks must be solved:

1. Tracking in theoretical and practical aspects the reading literacy of students in the 4th grade and revealing the developing potential of the project method in the conditions of the modern didactic system.

2. Creation and testing in the conditions of the pedagogical experiment of an author's didactic model for the development of reading literacy of 10-11-year-old students.

3. Building a system of criteria and indicators for diagnosis and assessment of reading literacy of primary school-aged students.

The research methods applied in the course of the pedagogical experiment are:

1. Theoretical study;

2. Modeling;

3. Pedagogical experiment;

4. Survey;

5. Testing;

6. Monitoring;

7. Study of products of students' activities;

8. Mathematical-statistical methods for processing and analyzing the results of the experimental work.

Scientific toolkit:

1. A system of criteria and indicators for diagnosis and assessment of the reading literacy level of students in the initial stage of primary education.

2. Diagnostic cards for monitoring and ascertaining the current state and changes in the reading literacy parameters of students in the initial stage of the basic educational level.

3. Didactic model for the development of reading literacy of primary school-age students through project-based learning activities.

ORGANIZATION OF THE RESEARCH

The pedagogical experiment was conducted during the 2016/2017 school year with students from the 4th grade.

In the ascertaining stage of the pedagogical experiment, the aim is to establish the level of knowledge of the fourth graders in literature, and for this purpose, students from two groups

were included - a control group and an experimental group (total 46 students; 24 from CG and 22 from EG - graduates of VIII SU "Arseni Kostentsev", Blagoevgrad).

The formative stage of the pedagogical experiment is aimed at preparing and testing an author's didactic model based on the project-based teaching of reading in the 4th grade. An independent system of criteria and indicators for diagnosing the achieved level of the students of the experimental class according to the specified system of criteria and indicators has been established.

Through the control stage of the pedagogical experiment, the aim is to determine and compare the achievements of the students of the two classes within the framework of the conducted research regarding the mastered skill of reading with understanding, as well as their literary knowledge based on the two tests carried out.

CONCLUSIONS

1. The studied and analyzed the literature on the problem of reading literacy, as well as the conducted pedagogical experiment based on the project method, is a basis for deriving the claim that project-based learning contributes significantly to the development of reading literacy of students in the 4th grade.

2. The author's didactic model created and tested in the conditions of the pedagogical experiment is proof that the project method supports the development of reading literacy and imagination in fourth graders.

3. The built systems for diagnosing the level of reading literacy of students in primary school allow us to summarize that project-based learning not only develops reading literacy but at the same time is a prerequisite for the formation of students' teamwork skills.

4. Project-based learning favours the development of creative activity and artistry among learners.

5. The implementation of project developments significantly increases the educational achievements of students and develops their speech and communication skills.

RECOMMENDATIONS IN THE PRACTICE OF TRAINING IN PRIMARY SCHOOL

As a result of the realized theoretical-empirical research and the specific conclusions, the following recommendations can be offered for the training practice:

1. In the curriculum for the subject of Bulgarian language and literature, classes should be provided in which students have the opportunity to work on educational projects since in primary school, the tendency in reading classes to emphasize primarily individual work rather than teamwork.

2. Due to the increased interest of teachers and students in organizing a project-based learning activity in reading, it is desirable to include exercises in textbooks and teaching aids, through which, in parallel with mastering knowledge, small researchers can exchange ideas and experience in the work process, to develop their creativity and enrich themselves intellectually through the implementation of projects tailored to the lesson topics.

3. It is recommended that the books for the teacher indicate methodological guidelines to guide the teacher in organizing and conducting project-based reading training.